

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Кравченко Алла

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Анотація

В статті розглядається проблема формування професійно-языкової культури студентів вузів фізичного виховання і спорту, аналізуються основні фактори культури професійної мови в підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту з метою забезпечення відповідного рівня в оволодінні навичками ділового спілкування для професійної мобільності і ефективного виконання професійних обов'язків. Акцентується увага на оволодінні практичними вміннями і навичками грамотної культурної мови, володінням термінологією, фразеологією, мовними формулами і етикетом.

Підкреслюється, що культура мови, культура спілкування – це частина загальної культури особистості, а її відсутність свідчить про духовну порожнечу людини, тому вирішити гостру проблему культури мови в нашій державі можна тільки через науково-організовану систему освіти, інтегральний соціокультурний виховний процес. Повністю ясним стає вимога вивчати культуру професійної мови при підготовці фахівців різних галузей, що повинно відображатися і на щоденній мовній практи-

ці студентів. Оволодіння знаннями української мови, засвоєння мовної культури є одними з впливових факторів формування національної ідентичності особистості в забезпеченні кваліфікованих фахівців сучасної України.

Ключові слова: професійна мова, мовна норма, професійна сфера, професійна мова.

Annotation

The problem of forming of professional speech culture of students of institutions of higher learning of physical education and sport is examined in the article, the basic factors of professional speech culture are analysed in preparation of specialists of sphere of physical culture and sport with the purpose of providing of corresponding level in a capture by skills of business communication for professional mobility and effective execution of professional duties.

It is underlined that a culture of speech, culture of communication, is part of general culture of personality, and her absence testifies to non spirituality, therefore deciding the sharp problem of culture of speech in our state is possible only through the scientifically-organized system of education, integral sociocultural educator process. A requirement to study the culture of

professional speech at preparation of specialists of different industries becomes fully clear that must be reflected and on daily speech practice of students. Capture by knowledge of Ukrainian, mastering of speech culture are one of influential factors of forming of national identity of personality in providing of skilled specialists of modern Ukraine.

Key words: professional speech, language norm, professional sphere, professional language.

Постановка проблеми. Актуальність та аналіз останніх досліджень і публікацій. Культура мови як складова у формуванні професійно-мовленнєвої культури фахівців галузі фізичної культури і спорту є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства. Оскільки спеціаліст галузі фізичної культури і спорту ХХІ століття – це висококваліфікований фахівець, який, маючи ґрунтовну підготовку та вміло синтезуючи знання з різних наук, повинен сприяти формуванню культури і традицій здорового способу життя, підняти престиж спорту, здоров'я та активного способу життя і виконувати не стільки освітньо-інформаційну та консультативну функції, скільки культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, комунікативну та дослідницьку. В зв'язку з цим особливою актуальності набуває проблема виховання мовця, що усвідомлено творчо користується мовою як засобом самотворення, самоствердження і самовираження.

Аналізуючи літературу з проблем формування особливостей професійно-мовленнєвої культури і проблем спілкування фахівців галузі фізичної культури і спорту (В.Філатов, І. Юсупов, М. Ткаченко, Ю. Прадід), ми дійшли висновку, що у процесі розвитку їх діяльності формуються професійні норми, правила, вимоги до представників цієї сфери. Ці вимоги передбачають необхідний обсяг знань, умінь і навичок, особистісні якості, ставлення до професійної діяльності. Все це відображається в змісті формування професійної культури, яка являє собою сукупність знань і умінь, що забезпечує високі результати професійної діяльності.

Формування професійно-мовленнєвої культури – складова частина професійної підготовки фахівців з фізичної культури, діяльність яких неможлива без міцних глибоких знань у галузі укра-

їнської культури мови [2].

Успішна професійна діяльність фахівців галузі фізичної культури і спорту визначається знаннями, вміннями і навичками, що забезпечують точне вираження думки засобами мови, оптимальне професійне спілкування, виховання мовного смаку і корекцію мовленнєвих умінь студентів.

Професійно-мовленнєва культура фахівців галузі фізичної культури і спорту перебуває у центрі уваги багатьох спеціалістів, у тому числі й лінгвістів. Для яких передусім фахова спортивна термінологія апріорна. Вправне володіння мовою спеціальності передбачає насамперед опанування термінологією свого фаху, уміння використовувати у професійному мовленні її тематичні доміанти, оскільки саме термінологія становить специфіку тієї чи іншої підмови окремих наук.

Проблемі формування професійно-мовленнєвої культури студентів, які повинні стати висококваліфікованими фахівцями галузі фізичної культури і спорту, присвячено низку публікацій вітчизняних авторів, зокрема праці Н. Бабич, С. Шевчук, Ф. Бацевич, О. Семенов, С. Єрмоленко, та ін.

Аналіз досліджень вчених дає підстави стверджувати, що формування професійно-мовленнєвої культури гарантує спеціалістові будь-якого фаху відчутний успіх у професійно-діловій сфері.

Актуальність проблеми зумовлена потребою формування професійно-мовленнєвої культури сьогоденного студента вишів фізкультурно-спортивного профілю.

Дослідження виконані відповідно до теми «Спортивна культура особистості як феномен у просторі міждисциплінарних соціально-гуманітарних досліджень» номер держреєстрації 0116U003011 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. Міністерства освіти і науки України.

Метою нашої статті є вивчення формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту і пов'язані з нею проблеми навчання української мови та культури мови у вищій школі.

Методи дослідження – теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури.

Результати дослідження. Формування професійно-мовленнєвої культури фахівця галузі фізичної культури та високий рівень мовної компетенції – невід'ємна, органічна складова освіченого фахівця будь-якого профілю, основа його успішної професійної діяльності. Мовна культура не постає на порожньому місці; це постійна робота, спрямована на виховання і вдосконалення кращих людських чеснот, створення свого фахового образу, досягнення соціального престижу в суспільстві.

Грамотність фахівців галузі фізичної культури і спорту є основою мовної культури. Це дотримання загальноприйнятих літературних норм – орфоепічних, акцентуаційних, словотвірних, орфографічних та стилістичних. На думку М. Пилинського, норма літературної мови – це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний чинник, що відповідає мовній системі і становить єдину можливість або найкращий для конкретного випадку варіант, що відібрало суспільство на певному етапі розвитку [4].

Мовна культура не постає на порожньому місці, це постійна робота, спрямована на виховання і вдосконалення кращих людських чеснот, створення свого фахового образу, досягнення соціального престижу в суспільстві. Видатний український учений О.О. Потебня писав: «Мовна індивідуальність виділяє людину як особистість, і чим яскравіша ця особистість, тим повніше вона відображає мовні якості суспільства» [1].

Мовна культура фахівців галузі фізичної культури і спорту повинна ввійти у світоглядні орієнтації сучасної молодого людини. Відзначимо, що мовна особистість має такі ознаки: мовна свідомість і мовна самосвідомість. Виходячи з критерію сприйняття мови як цінності, П. Селігей виділив такі рівні мовної свідомості:

- нульовий: над мовою не лише не замислюються, а й узагалі не помічають її;

- низький: мову сприймають як щось неістотне, жодної цінності в ній не вбачають, потреби в мовній політиці та в охороні мови не усвідомлюють;

- середній: мова стає об'єктом роздумів і оцінок, які нерідко виявляються суб'єктивними, ненауковими; наприклад рідну мову вважають найкрасивішою і найкращою, а чужі – потворними й неповноцінними; мову поцінують лише як ужитковий засіб спілкування, а її глибшої сутності як культуро- і націєтворного явища не відчують;

- високий: властивий усім, хто ставиться до мови активно, зацікавлено й відповідально; мовносвідома людина: 1) досконало обізнана з мовними нормами, сприймає їх як стандарт і запоруку успішного спілкування; 2) прагне до мовного самовдосконалення; 3) наділена опірністю до мовного безкультур'я та нігілізму; 4) сповідує культ рідної мови, а отже виступає запорукою мовної стійкості [5]. Як вважає І. Огієнко: «Головний рідномовний обов'язок кожного свідомого громадянина – працювати на збільшення культури своєї літературної мови» [3].

Через мовну особистість фахівців галузі фізичної культури і спорту можливо конкретніше охарактеризувати мову як суспільно культурне явище і зрозуміти характер її функціонування в суспільстві, що змінюється та сформувати професійно-мовленнєву культуру молодого людини. Тому

в період соціокультурної трансформації, зазначає Г. Кондрацька, мовна проблема набуває не тільки культурного, а й політичного змісту, стає предметом активної суспільної боротьби [2].

Визначення повноцінності мови, надання їй достойного місця серед інших національних духовних цінностей, повага до неї як до національної святині формує у свідомості молодих людей уявлення про себе як про повноцінну, самодостатню націю. Отже, формування мовної особистості фахівців галузі фізичної культури і спорту та професійно-мовленнєвої культури – це довготривалий процес, який потребує об'єднання творчих зусиль фахівців-науковців, педагогів-практиків, громадських організацій і суспільства в цілому.

Безперечно, що професійно-мовленнєву культуру студентів галузі фізичної культури і спорту формує передусім мовне середовище, вивчаючи її поведінку. Якщо таке середовище сприятливе, то людина, постійно навчаючись мови (а це процес, зрозуміло, тривалий і безперечний), послуговується мовою майже автоматично. Водночас такий автоматизм вимагає від учасників мовного діалогу дотримання певних норм, достатнього володіння мовою, що забезпечує процес розуміння.

Із наших спостережень над мовною практикою у вищій школі – а це й мова викладачів і студентів, співробітників, офіційних публічних виступів, документів, приватне мовлення – можна зробити висновок про численні мовні помилки, невправності на всіх її рівнях. Нерідко найсуттєвіша причина цього – надмірне калькування з російської мови. Трапляються помилки у слововживанні, у виборі морфологічних форм і побудові синтаксичних конструкцій. Неправильні конструкції виникають, як правило, унаслідок семантичного калькування, коли

переноситься значення слова з російської мови й слово вживається в невластивому для нього українському варіанті (ведучий спеціаліст замість провідний спеціаліст), калькуванні синтаксичних конструкцій, коли порушуються закони сполучуваності слів української мови (завідувач кафедрою замість завідувач кафедри); використовуються активні дієприкметники, а не іменники, прикметники тощо в таких випадках, як –завідуючий відділом замість завідувач відділу, діюче законодавство (правильно чинне законодавство) при утворенні ступенів порівняння прикметників та прислівників: самий якісний (потрібно – найякісніший); не відмінюються чоловічі прізвища на – ко; - ук: Леоніда Степаненко (потрібно – Леоніда Степаненка) або Максиму Шевчук (правильно – Максимові Шевчуку); при визначенні роду іменників: висока ступінь (правильно – високий ступінь). Також свідченням негативного впливу російської мови на українську є величезна кількість російських форм, уживаних у професійному мовленні: добро пожаловать (правильно – ласкаво просимо); поощряє (правильно – заохочує); на pewno (правильно – мабуть); конечно (правильно – звичайно). Використання мовцями чужорідних лексичних елементів свідчить про неналежне володіння нормами українського слововживання, про нездатність оперативного й адекватного відреагування на певну ситуацію добором необхідного слова; надмірне вживання іноземних слів: ординарний (краще – звичайний), індіферентно (краще – байдуже), ігнорувати (краще – не помічати) тощо.

Мовна неграмотність, невміння дотримуватися стандартів щодо укладання документів, невміння написати текст, переказати його з однієї мови на іншу, а також порушення нормативної мовленнєвої поведінки в суспіль-

стві, встановлення несприятливої атмосфери між людьми на роботі, невміння врегулювати взаємини на основі принципу ввічливості псує візитну картку будь-якого спеціаліста, зокрема і галузі фізичної культури і спорту.

Формуванню професійно-мовленнєвої культури майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту сприяють навчальні дисципліни «Культура професійної мови», «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та інші, викладання яких забезпечує відповідний рівень оволодіння державною мовою, підготовку мовнокомпетентних у професійній сфері, зокрема офіційно-діловій, грамотних, із належним рівнем культури професійної мови фахівців, що дало б змогу студентові, як майбутньому спеціалісту, користуватися нею на рівні мовних норм у ситуаціях професійної діяльності. Культура мови виражає мовну (лінгвістичну) компетенцію, що означає «мовна поведінка», «мовне знання», «лінгвістична інтуїція».

Знання мови фахівцем галузі фізичної культури і спорту передбачає не тільки володіння граматику, запасом професійної термінології, а й уявлення про те, у яких умовах, у якій ситуації можна застосовувати ті чи інші слова і граматичні конструкції. Адже фахівець може бути не тільки мовцем, а й членом соціально (професійно) зумовленої системи спілкування, що може характеризувати мовленнєву компетенцію, яка включає вміння і навички володіння лексику, граматику,

сприймання і відтворення текстів, які відповідають комунікативним завданням тощо.

Висновок: Мистецтво спілкування завжди вважалося органічною складовою професіоналізму людини, керівника нового типу, який повинен мати нестандартний погляд на речі, відзначатися високою етикою у спілкуванні, гнучко розподіляти обов'язки, володіти Божим даром – харизматичним умінням подобатися людям, надихати їх, вести за собою не силою наказу, а силою аргументів, переконуючого слова. Яке з давніх часів вважалося божественним даром.

Сьогодні проблема професійно-мовленнєвої культури фахівців галузі фізичної культури і спорту набуває актуальнішого значення. Вона потребує своєчасного вирішення і залежить як від людей, так і від держави. Уважне ставлення держави до молодого покоління, точніше до його культури, а особливо до мовленнєвої – це запорука кращого майбутнього. Щоб оволодіти нормами сучасної літературної мови, треба вивчати її фонетичну систему, лексичний склад, граматичну будову і стилістичні властивості. Без глибокого знання мови сучасний фахівець не зможе правильно виконувати складні практичні завдання, пізнавати тенденції, що проявляються у сфері професійного мовлення. Саме цьому сприяє вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» та «Культура професійної мови» у навчальних закладах фізичної культури і спор-

ту. Адже специфіка знання мови професії підвищує ефективність праці, продуктивність виробництва, допомагає краще орієнтуватися в ділових стосунках.

Подальше дослідження особливостей формування професійно-мовленнєвої культури сприятиме підвищенню загального рівня культури як усного, так і писемного спілкування майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту.

Література

1. Белый Андрей: Мысль и язык (философия языка А.А. Потебни), Логос, 2016. - № 2, с. 240-258.
2. Кондрацька Г. Підходи до формування професійно-мовленнєвої культури студентів – майбутніх учителів фізичної культури / Г. Кондрацька – Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету. Серія Філологія. – К.: Видавничий центр. 2016. – Вип. 199. – Ч. I.- 348 с.
3. Огієнко І. Наука про різномовні обов'язки. Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства / І.Огієнко// Слово. – 1991. – Ч 13. – липень – с. 405.
4. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль / М.М. Пилинський. – К.: Наукова думка, 2009. – 288 с.
5. Селігей П. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / П. Селігей. – К.: КМА, 2012. – 120 с.

